

Jacek Skoczek*

CZŁONEK SPÓŁDZIELCZEJ KASY OSZCZĘDNOŚCIOWO – KREDYTOWEJ – KONSUMENT CZY INWESTOR?

Artykuł został przygotowany oraz pierwotnie wygłoszony na X Kongresie Regulacji Rynków Finansowych FinReg 2022. Autor porusza w nim tematykę charakteru członkostwa w spółdzielczej kasie oszczędnościowo – kredytowej (SKOK), rozważając czy jest ono bardziej zbliżone do świadomego inwestora, zaangażowanego i odpowiedzialnego za działanie spółdzielni, której jest członkiem czy też przypomina ono jednak zwykłego konsumenta usług świadczonych przez SKOK, niezainteresowanego aktywnie funkcjonowaniem kasy. Rozważania poprzedzone są tłem historycznym, w tym wspomnieniem pierwszej w Polsce ustawy o spółdzielniach z 1920 r. Przytoczono również orzecznictwo krajowego Sądu Najwyższego, jak i Trybunału Sprawiedliwości UE, które mają znaczący wpływ na omawianą materię. W dalszej części artykułu poruszony został istotny problem praktyki rynkowej, dotyczący nie tylko spółdzielczych kas, ale również i banków, a polegający na działalności firm trudniących się dochodzeniem nabytych roszczeń konsumenckich od instytucji kredytowych. W ramach wniosków kończących omawiany artykuł Autor wskazuje na wyjątkowość charakteru więzi członkowskiej łączącej spółdzielczą kasę z jej członkami oraz przedstawia wnioski *de lege ferenda* zmierzające do zwiększenia ochrony zarówno konsumentów jak i SKOK-ów.

Pojęcia kluczowe: Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, członek SKOK, konsument.

* Jacek Skoczek, dr nauk prawnych, adwokat, sekretarz redakcji Kwartalnika „Prawo i Wiąż”
ORCID: 0000-0001-8037-2661.

Ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo – kredytowych z 2009 roku (Ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo – kredytowych z dnia 5 listopada 2009 roku. Dz. U. 2022, poz. 924) wprowadziła instytucję podwójnej odpowiedzialności członków za straty poniesione przez kasę. Rozwiązanie to ustanawia większą niż w przypadku innych spółdzielni odpowiedzialność członka za wynik jej działalności.

Instytucja ta była wzorowana na przedwojennej konstrukcji dodatkowej odpowiedzialności zawartej w ustawie o spółdzielniach z 1920 roku (Ustawa z dnia 29 października 1920 roku o spółdzielniach. Dz. U., 1920, nr 111, poz. 733)

Ta dodatkowa odpowiedzialność była uregulowana w stanie prawnym, który oprócz spółdzielni z odpowiedzialnością zadeklarowanymi udziałami (art. 14 ust. 1 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku), tj. takich jak dzisiejsze, przewidywał istnienie spółdzielni z odpowiedzialnością nieograniczoną członków (całym majątkiem) albo ograniczoną (do wysokości określonej w statucie w odniesieniu do wysokości udziału) i to w tych dwóch, nieistniejących dziś rodzajach spółdzielni, występowała odpowiedzialność dodatkowa (art. 14 ust. 2 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku)¹.

Zakres odpowiedzialności w spółdzielni członek oświadczał w deklaracji członkowskiej (art. 17 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku)

Jednakże, aby po stronie członków takich nieistniejących dziś spółdzielni powstało wymagalne zobowiązanie do dokonania dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności, niezbędne było albo podjęcie uchwały walnego zgromadzenia (w toku zwykłej działalności spółdzielni) albo – w toku postępowania upadłościowego – prawomocne orzeczenie sądu, wydane po przeprowadzeniu rozprawy, w postępowaniu toczącym się z udziałem wszystkich tych członków, którzy

¹ W czasie swojej zwykłej działalności spółdzielnia mogła odnotować stratę. Przepis art. 58 ust. 1 ustawy o spółdzielniach przewidywał pokrywanie strat z funduszy spółdzielni w kolejności wynikającej ze statutu albo uchwały walnego zgromadzenia. Zgodnie z art. 58 ust. 2 ww. ustawy gdyby fundusze spółdzielni nie wystarczały do pokrycia strat, walne zgromadzenie mogło uchwalić o obowiązku wcześniejszej wpłaty zadeklarowanych udziałów albo o tzw. dopłatach, gdyby wcześniejsze wpłacenie udziałów nie wystarczało na pokrycie straty. Ustawodawca postanowił dalej, że „Dopłaty ustanowić można tylko w granicach przyjętej odpowiedzialności dodatkowej i tylko w stosunku do ilości zadeklarowanych udziałów” (art. 58 ust. 3 ustawy o spółdz.). Zobowiązanie członka spółdzielni do wniesienia dopłat nie powstawało zatem automatycznie z chwilą powstania straty, w oparciu o same postanowienia statutu stanowiącego o dodatkowej odpowiedzialności członka spółdzielni. Istotna z tego punktu widzenia jest też treść art. 58 ust. 4 ww. ustawy w brzmieniu: „wierzycelności z tytułu uchwalenia dopłat nie można wykazywać w stanie czynnym bilansu”. Pomimo, iż członek spółdzielni na podstawie przepisów ustawy o spółdz. mógł być dodatkowo odpowiedzialny za zobowiązania spółdzielni na mocy statutu, to dla żądania dopłat potrzebne było podjęcie uchwały. Należy też podkreślić, że uchwała o uchwaleniu dopłat podlegała – z inicjatywy członka spółdzielni – kontroli sądowej na zasadach ogólnych (art. 50 ustawy o spółdz.).

mieliby być zobowiązani do wniesienia dopłat (art. 93 i n. ustawy o spółdzielniach z 1920 roku)².

Co ciekawe, dodatkowa odpowiedzialność, czyli odpowiedzialność ograniczona lub nieograniczona na gruncie ustawy o spółdzielniach z 1920 roku nie była tylko odpowiedzialnością za stratę spółdzielni, jak ma to miejsce w art. 26 ust. 3 ustawy o skok, ale odpowiedzialnością wobec wierzycieli spółdzielni za jej zobowiązania (art. 14 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku).

Powyższe rozwiązania wskazywały na możliwość wprowadzenia decyzją członków (w drodze ustanowienia lub zmiany Statutu) niezwykle szerokiej odpowiedzialności za działanie spółdzielni na skalę *de facto* nie spotykaną we współczesnych konstrukcjach spółdzielczych osób prawnych. Była to jednak konstrukcja dobrowolna, na którą decydowali się jedynie członkowie spółdzielni zaangażowani w jej działalność, gotowi zaryzykować znaczną część własnego majątku.

Podobne rozwiązanie miało miejsce również w ustawie o funkcjonowaniu banków spółdzielczych z 2000 roku (Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 roku o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. Dz. U. 2022 poz. 1595) oraz w prawie bankowym z roku 1997 (Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku – Prawo bankowe. Dz. U. 2022, poz. 2324). Obie te ustawy pozwalały na zaliczenie przez bank spółdzielczy nie więcej niż połowy kwoty dodatkowej odpowiedzialności członków do funduszy własnych banku. Zaliczenie to musiało być poprzedzone zgodą Komisji Nadzoru Bankowego. Komisja ta określała za pomocą uchwał (m. in. Uchwała nr 8/2001 z 12 grudnia 2001 roku³) bardzo daleko idące ograniczenia dla zaliczenia kwoty dodatkowej odpowiedzialności. Niezbędnym minimum było podjęcie przez walne zgromadzenie banku uchwały o podniesieniu odpowiedzialności członków zgodnie z zasadami opisanymi w statucie. Ponadto, co niezwykle istotne, każdy członek banku musiał złożyć pisemne zobowiązanie uczestniczenia w pokrywaniu strat banku i zabezpieczyć tą wierzytelność wekslem *in blanco*.

² W czasie upadłości natomiast zarządca upadłości sporządzał obrachunek dopłat, jednakże ów obrachunek dopłat stanowił jedynie załącznik do podania wnoszonego do sądu, który po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywał wszystkich członków w obrachunku wymienionych, z których każdy mógł zgłosić sprzeciw, orzekał o zatwierdzeniu obrachunku (art. 97, art. 99 ustawy o spółdz.). Każdy członek w obrachunku wymieniony, który zgłosił sprzeciw lub nie mógł tego uczynić, mógł w terminie miesiąca od ogłoszenia decyzji o zatwierdzeniu obrachunku się od niej odwołać do sądu instancji wyższej (art. 101 ustawy o spółdz.).

³ Uchwała Komisji Nadzoru Bankowego nr 8/2001 z dnia 12 grudnia 2001 roku w sprawie wysokości i warunków zaliczania do funduszy własnych banków spółdzielczych określonej części dodatkowej kwoty odpowiedzialności członków. Dziennik Urzędowy Narodowego Banku Polskiego nr 22 z dnia 24 grudnia 2001 roku, poz. 46.

Powyższa regulacja wskazuje na bardzo dużą świadomość członków banku spółdzielczego oraz wynikające z niej zaangażowanie w prowadzenie spraw spółdzielni. Każdy członek był tu traktowany przede wszystkim jako inwestor rozumiejący ryzyko i podejmujący indywidualną decyzję o jego powzięciu.

Co ciekawe, regulacja ta (art. 10 ust. 2 ustawy z 7 grudnia 2000 roku o funkcjonowaniu banków spółdzielczych) została uchylona w dniu 25 czerwca 2015 roku, na chwilę przed rozpoczęciem przez spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe stosowania instytucji podwyższonej odpowiedzialności w swojej działalności.

Przepis art. 26 ust. 3 ustawy o SKOK przewiduje, iż jeśli statut kasy tak stanowi, to odpowiedzialność członków za stratę bilansową⁴ kasy może być podniesiona do podwójnej wysokości objętych udziałów. Natomiast przepis art. 19 §2 ustawy – Prawo spółdzielcze (Ustawa z dnia 16 września 1982 roku – Prawo spółdzielcze. Dz. U. 2021 poz. 648) wprowadza ogólną zasadę, że ryzykiem jakie ponosi członek spółdzielni jest jego udział, który może być przeznaczony na pokrycie straty⁵.

W związku z powyższym, przepis art. 26 ust. 3 ustawy o SKOK stanowi wyjątek od ogólnej zasady prawa spółdzielczego, wprowadzając – większą niż w innych spółdzielniach – odpowiedzialność członków za jej działalność, gdyż w przypadku dodatkowej odpowiedzialności członek SKOK może być zobowiązany do tego, aby dokonać dopłaty do udziału równej jego pierwotnej wysokości.

W spółdzielczych kasach oszczędnościowo – kredytowych obowiązuje zasada, że każdemu członkowi przysługuje jeden głos (na mocy przepisu art. 36 §2 ustawy z 1982 roku – Prawo spółdzielcze w zw. z przepisem art. 2 ustawy o SKOK z 2009 roku)⁶, niezależnie od liczby posiadanych udziałów, a nadwyżka bilansowa nie podlega podziałowi między członków (przepis art. 26 ust. 1 obowiązującej ustawy o SKOK nakazuje przeznaczać całą nadwyżkę bilansową na zwiększenie funduszu zasobowego lub uzupełnienie udziałów uprzednio przeznaczonych na pokrycie straty bilansowej). W wyniku czego, *de facto* nie występuje tu żaden mechanizm motywacyjny dla członka do tego, aby nabywać więcej niż jeden obowiązkowy udział.

⁴ Jakkolwiek przepis ten pomija słowo „bilansowych”, to należy uznać, że dotyczy on odpowiedzialności członków za straty bilansowe, tak: P. Zakrzewski [w:] A. Herbet, Sz. Pawłowski, P. Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo kredytowe. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 214 i n.

⁵ Na temat odpowiedzialności członków spółdzielni za stratę spółdzielni do wysokości zadeklarowanych udziałów zob. H. Cioch, *Zarys prawa spółdzielczego*, Warszawa 2007, s. 49 oraz *idem*, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2011, s. 81.

⁶ Zob. K. Kwapisz-Krygel, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 2014.

Dodatkowa odpowiedzialność zwiększała wyłącznie ryzyko członków i – ustawowo – nie przynosiło żadnych indywidualnych korzyści. Te mogły być dopiero ustalone w drodze umowy między członkiem a kasą poprzez bardziej atrakcyjną ofertę produktową dla członków posiadających nadobowiązkowe udziały.

W założeniu dodatkowa odpowiedzialność członkowska miała sprzyjać budowaniu kapitału spółdzielczej kasy, gdyż kwota dodatkowej odpowiedzialności, nie większa jednak niż połowa sumy funduszu zasobowego i udziałowego, może być, za zgodą Komisji Nadzoru Finansowego, zaliczona do funduszy własnych SKOK⁷.

W praktyce jednak instytucja ta stworzyła bardzo wiele problemów prawnych, gdyż przesłanki jej zastosowania nie były jasne. Ustawa nie określała w ogóle procedury realizacji dodatkowej odpowiedzialności.

Członkowie kas byli przekonani, że do tego, by zaistniała przesłanka dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej konieczne jest podjęcie uchwały przez walne zgromadzenie kasy o pokryciu straty z dodatkowej odpowiedzialności⁸.

Ostatecznie taka interpretacja została potwierdzona⁹ uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2019 roku (sygn. akt: III CZP 42/19)¹⁰. Jednakże w okresie poprzedzającym jej wydanie bardzo wielu członków kas – znajdujących się w upadłości – zostało przez syndyków mas upadłościowych kas¹¹ zmuszonych do dokonania dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności, co miało negatywny wpływ na wizerunek kas.

Mimo wielu kontrowersji oraz ryzyk związanych z instytucją dodatkowej odpowiedzialności członków SKOK Komisja Nadzoru Finansowego odmawia wykreślenia z ich statutów zapisów dotyczących

⁷ Zob. P. Zakrzewski w: A. Herbert, Sz. Pawłowski, P. Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy...*, s. 215.

⁸ Zob. J. Skoczek, *Źródła obowiązku dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej* [w:] *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu, Księga poświęcona pamięci prof. Adama Jedlińskiego*, 2019 r., s. 279 i n.

⁹ Odmienne: M. Palian (2019), *W oczekiwaniu na uchwałę Sądu Najwyższego w sprawie podwyższonej odpowiedzialności członków spółdzielczych kas oszczędnościowo – kredytowych w upadłości*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2019, nr 18.

¹⁰ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2019 roku o treści: Syndykowi masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo – kredytowej nie przysługuje roszczenie wobec członków kasy o pokrycie straty bilansowej kasy w oparciu o postanowienia statutu przyjęte na podstawie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo – kredytowych (jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 2386 ze zm.), wprowadzające podwyższoną odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, jeżeli przed ogłoszeniem upadłości kasy, walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) nie podjęło uchwały o pokryciu w ten sposób straty (art. 38 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze, jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 1285 ze zm.). <http://www.sn.pl/sites/orzecnictwo/OrzeczeniaHTML/iii%20czp%2042-19.docx.html>.

¹¹ R. Adamus, *Czy syndyk SKOK może dochodzić od jej członków uzupełnienia straty bilansowej?*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2018, nr 13.

takiej formy pokrycia starty¹², argumentując iż może to prowadzić do zwiększenia ryzyka w działalności kasy, a w konsekwencji do naruszenia bezpieczeństwa gromadzonych w kasie środków.

Co ciekawe, odmowa jak powyższa ma miejsce nawet wtedy, gdy Komisja nie wydała uprzednio zgody na zaliczenie kwoty dodatkowej odpowiedzialności do funduszy własnych SKOK.

Utrzymywanie w ustawie o SKOK instytucji dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej oraz trwanie przy stanowisku, zgodnie z którym, wbrew woli członków – żądających głosem walnego zgromadzenia usunięcia dodatkowej odpowiedzialności ze statutu kasy – Komisja Nadzoru Finansowego nakazuje utrzymanie takiego rozwiązania, można odbierać jako traktowanie członków SKOK przez KNF nie jako konsumentów, a jako zwykłych inwestorów, ponoszących nadto rozszerzoną odpowiedzialność za straty swojej spółdzielni.

Warto jednakże w tym momencie wskazać, iż gdy Sąd Najwyższy podejmował uchwałę z dnia 12 grudnia 2019 roku, to jako głównego argumentu za ograniczeniem swobody syndyków do korzystania z instytucji podwójnej odpowiedzialności użył właśnie statusu konsumenckiego członków SKOK.

Od wielu lat w doktrynie dyskutowany był problem, czy w stosunkach wewnętrznych członek kasy może korzystać ze szczególnej ochrony jaka przewidziana jest dla konsumentów.

Wskazywano m.in. na okoliczność, iż pomimo, że członek SKOK ma wpływ na sposób funkcjonowania kasy, np. poprzez realizację swoich uprawnień na Walnym Zgromadzeniu, to nie może go pozbawiać statusu konsumenta i wynikającej z tego ochrony¹³.

Warto w tym momencie wskazać, iż niektórzy przedstawiciele doktryny, dając za przykład unie kredytowe z państw systemu prawa *common law*, podnoszą argument, że skoro unie podlegają kontroli swoich członków i są ich własnością, to na członkach spoczywa między innymi odpowiedzialność za rozstrzyganie sporów konsumenckich przy zastosowaniu w pierwszej kolejności procedur i zasad charakterystycznych dla danej unii. Jednak tworzenie odpowiednich ciał o charakterze komitetów nadzorczych lub też umożliwianie wnoszenia skarg na forum zgromadzenia członków unii, chociaż demokratyczne, jest czasochłonne i niezbyt efektywne. Z tych względów konieczne jest, w razie nieskuteczności postępowania wewnątrz unii, powierzenie rozstrzygnięcia podmiotowi zewnętrznemu. Zaznacza się, że podmiot

¹² Krytycznie na temat konieczności zatwierdzenia każdej zmiany statutu SKOK przez KNF: P. Pelc, *Nadzór nad spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi a nadzór nad innymi instytucjami finansowymi w Polsce*, „Pieniądze i Więź” 2013, nr 4, s. 133.

¹³ W. Srokosz, *Członek SKOK jako konsument usług bankowych*, E – biuletyn CBKE, 2008.

ten musi charakteryzować się m.in. niezależnością, przejrzystością działania, kontrykcyjnością i sprawnością¹⁴.

Część doktryny wskazuje słusznie, że ustawodawca wychodzi z założenia, że w relacji kasa – członek występuje dywergencja wiedzy, doświadczenia i potencjału ekonomicznego uzasadniająca odwołanie się do regulacji prawa konsumenckiego, przesądzając pośrednio problem, czy w stosunkach wewnętrznych korporacji dopuszczalne jest powoływanie się na wynikającą stąd szczególną ochronę¹⁵.

Ponadto, w systemie prawnym są instytucje, które pomijają zupełnie charakter członka kasy jako udziałowca, ponoszącego odpowiedzialność za wynik jej działalności gospodarczej i gwarantują mu pełną ochronę konsumencką, nawet w kolizji z interesem spółdzielni jako wspólnego przedsiębiorstwa.

Koronnym przykładem traktowania członków SKOK jako stuprocentowych konsumentów jest sprawa obowiązku zwrotu przez kasę prowizji w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu¹⁶, dookreślonego w drodze wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 19 września 2019 roku (C 383/18)¹⁷ i poprzedzającym go wspólnego stanowiska Rzecznika Finansowego oraz Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów¹⁸, które wykluczyły jakikolwiek sposób różnicowania klientów spółdzielczych kas i banków ze względu na rolę członka – kredytobiorcy jako współwłaściciela SKOK.

Warto w tym momencie wskazać, iż wyrok ten wywołał pewne kontrowersje na tle transpozycji przepisu art. 16 ust. 1 dyrektywy w sprawie umów o kredyt konsumencki (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, Dz. Urz. UE L 133, 22.5.2008), w wyniku której wprowadzono przepis art. 49 ust. 1 ustawy o kredycie konsumenckim (Ustawa z dnia 12 maja 2011 roku o kredycie konsumenckim. Dz. U. 2022, poz. 246) gdyż brzmienie przepisu art. 16 ust. 1 dyrektywy miało różną treść

¹⁴ K. Łabęda, *Arbitraż konsumencki na przykładzie unii kredytowych funkcjonujących w systemie prawa common law*, „Pieniądze i Więzy” 2003, nr 4, s. 184.

¹⁵ Zob. P. Zakrzewski [w:] A. Herbet, Sz. Pawłowski, P. Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy*.

¹⁶ Zob. E. Rutkowska-Tomaszewska, *Redukcja kosztów kredytu konsumenckiego a przedterminowa jego spłata w świetle art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2016 <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-7d957644-a57e-4d72-a44f-6bafaa1fcb47>.

¹⁷ Wyrok TSUE z 11 września 2019 r. w sprawie C-383/18, Lexitor sp. z o.o. przeciwko Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej im. Franciszka Stefczyka, Santander Consumer Bank S.A., mBank S.A. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217625&pageIndex=0&doclang=PL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=5232295> (18.10.2019).

¹⁸ Stanowisko Rzecznika Finansowego i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 16 maja 2016 roku w sprawie interpretacji art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim https://rf.gov.pl/wp-content/uploads/2020/05/Stalowisko_UOKiK_RzF_art.49_2016.pdf.

w zależności od wersji językowej, co mogło prowadzić do rozbieżnych implementacji do porządków prawnych poszczególnych państw członkowskich¹⁹.

Ponadto, już ustawa o SKOK z 2009 roku wprowadziła, w przepisie art. 4 zapis²⁰, iż do stosunków zobowiązaniowych pomiędzy kasami a ich członkami (udzielanie pożyczek i kredytów, gromadzenie środków, przeprowadzanie rozliczeń finansowych), stosuje się przepisy ustawy z dnia 16 lutego 2007 roku o ochronie konkurencji i konsumentów w zakresie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

Już ten przepis wskazuje na konieczność zwiększenia ochrony członków SKOK ponad tą gwarantowaną członkom innych spółdzielni.

Natomiast w węższym zakresie, bo dotyczącym jedynie kredytów konsumenckich, ochrona taka została wprowadzona już ustawą z 2001 roku o kredycie konsumenckim (Ustawa z dnia 20 lipca 2001 roku o kredycie konsumenckim. Dz. U. 2011, poz. 432) zgodnie z której art. 2 ust. 3 ustawę tę stosowało się także do umów, na mocy których spółdzielcza kasa udziela kredytów swoim członkom w celu bezpośrednio niezwiązanym z działalnością gospodarczą.

Co ciekawe zastrzeżenie o niestosowaniu ustawy o kredycie konsumenckim do kredytów, które nie były bezpośrednio związane z działalnością gospodarczą, stało się w zasadzie bezprzedmiotowe z momentem uchylenia mocy obowiązującej przepisu art. 22 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 roku o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (ustawa z dnia 14 grudnia 1995 roku o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych. Dz. U. z 2011 r. poz. 715), który stanowił, że pożyczki i kredyty nie mogły być udzielane przez spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową jej członkom na cele związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, która była ich podstawowym źródłem dochodu. Nastąpiło to z dniem 18 marca 2000 roku²¹. W aktualnie obowiązującej ustawie o SKOK nie sformułowano zakazu udzielania pożyczek i kredytów członkom tych kas na cele związane z działalnością gospodarczą. Wprowadzono jedynie w art. 30 ust. 2 tej ustawy ograniczenie, zgodnie z którym łączna kwota takich pożyczek i kredytów udzielonych jednemu członkowi oraz

¹⁹ Szerzej na ten temat: A. Wachnicka, *Redukcja kosztów w razie przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego w świetle orzeczenia TSUE C-383/18*, „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Restrukturyzacyjny” 2019, nr 8, s. 78 i n.

²⁰ Do stosunków zobowiązaniowych pomiędzy kasami a ich członkami, o których mowa w art. 3 ust. 1 i 1a, stosuje się przepisy ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. 2021, poz. 275) w zakresie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

²¹ Por. art. 79 pkt 1 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej, Dz. U. 2011, poz. 764.

udzielonych mu zobowiązań pozabilansowych nie może przekraczać 15% funduszy własnych spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej. Zgodnie natomiast z art. 32 tej ustawy, łączna, kwota pożyczek i kredytów udzielonych wszystkim członkom kasy na cele związane z działalnością gospodarczą nie może przekraczać 150% funduszy własnych kasy²².

Innym niezwykle ważnym na tle bieżących praktyk zagadnieniem, wartym poruszenia jest to, na ile konsument, będący członkiem kasy, może być w swoich uprawnieniach zastąpiony przez przedsiębiorcę?

Na rynku pojawiły się podmioty zajmujące się masowym skupywaniem konsumentkich roszczeń klientów zarówno kas jak i banków czy banków spółdzielczych, które pod pozorem działalności polegającej na ochronie praw konsumenta, wykorzystując przepisy chroniące tą konkretną grupę klientów, próbują wymusić na instytucjach kredytowych wypłatę różnych, bardzo często nienależnych świadczeń. Co ciekawe, zarzuty, którymi posługują się wspomniani przedsiębiorcy często wynikają z interpretacji przepisów dążącej wprost do nadużycia prawa, a zaskarżane przez nich praktyki nie są niczym wyjątkowym na rynku kredytowym.

O ile idea dopuszczalności cesji uprawnień z konsumenta na przedsiębiorcę nie budzi wątpliwości, gdyż nabywca zapewnia bardziej profesjonalną ochronę interesów konsumenta (np. poprzez łączenie roszczeń czy profesjonalną obsługę prawną), to budzi poważne zastrzeżenia sytuacja, gdy nabywca nabywa wierzytelność konsumentką za ułamek wartości roszczenia.

W takiej sytuacji, zamiast zwrotu konsumentowi kosztów które poniósł w związku z kredytem, następuje wzbogacenie przedsiębiorcy kosztem konsumenta. Transfer środków następuje od kredytodawcy do nabywcy roszczenia, jednakże z pieniędzy konsumenta.

Jest to o tyle bardziej kontrowersyjne w przypadku współwłasności spółdzielczych kas, gdyż środki konsumenta wytransferowane do przedsiębiorcy niezwiązanego ze SKOK, będącego jedynie nabywcą wierzytelności, wpływają negatywnie na wynik finansowy kasy, za który konsument ten – w odróżnieniu od klienta banku – ponosi odpowiedzialność.

Podsumowując, można pokusić się o stwierdzenie, iż członkostwo w SKOK jest wyjątkową regulacją, łączącą w sobie zarówno cechy konsumentckie jak i inwestorskie. Wydaje się, że zarówno przepisy prawne, jak i dotychczasowe orzecznictwo sądowe czy administracyj-

²² Z. Ofiarski, *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, Warszawa 2014.

ne charakteryzują się pewną dychotomią co do tego jak należałoby traktować członka spółdzielczej kasy.

De lege lata wydaje się, że należy zachować tę specyfikę, jako uzasadniającą prawną odrębność kas na tle innych podmiotów kredytowych, jak banki czy banki spółdzielcze.

W odróżnieniu do banków czy banków spółdzielczych nie ma w przypadku SKOKów możliwości zebrania dużego pakietu udziałów w ręku jednego inwestora lub akcjonariusza. Spółdzielcze kasy w obecnej formie posiadają faktycznie rozproszoną strukturę udziałowców, którzy muszą poczuwać się do odpowiedzialności za przedsiębiorstwo, które współtworzą.

Powyższe wpisuje się w ideę alterglobalistycznej osoby prawnej²³, która urzeczywistnia społeczną potrzebę funkcjonowania firm posiadających sprawiedliwą strukturę własności i nie transferujących zysków za granicę, w opozycji do wielkich międzynarodowych korporacji.

Ustawodawca powinien dążyć nie tylko do zachowania takiego stanu rzeczy, ale i do promowania podobnych rozwiązań.

De lege ferenda należy jeszcze raz wskazać na fakt, iż zbyt daleko posunięta ochrona interesów konsumenckich członka spółdzielczej kasy występuje wtedy, gdy członek jako osoba fizyczna nie uzyskuje z danego uprawnienia istotnej korzyści, mającej wpływ na jego sytuację majątkową.

Natomiast zbiorowa realizacja takich drobnych interesów ma istotny wpływ na sytuację ekonomiczną spółdzielni.

Jeszcze ostrzej występuje to w przypadku nieosobistej realizacji uprawnień konsumenckich, gdy są one realizowane przez nabywców wierzytelności, którzy w niewielkim stopniu rekompensują członkom roszczenie. W istocie następuje transfer środków do podmiotów trzecich, kosztem interesów spółdzielni a w efekcie tego samego członka jako jej współwłaściciela.

Być może należałoby wprowadzić ustawową ochronę konsumentów przed wyzyskiem pochodzącym ze strony podmiotów zajmujących się profesjonalnym skupywaniem roszczeń za ułamek ich rzeczywistej wartości. Najbardziej oczywistą propozycją wydaje się wprowadzenie dolnej granicy wartości wynagrodzenia dla cesjonariusza w przypadku skupywania roszczeń konsumenckich, np. na poziomie 50% wartości. W ten sposób możliwym byłoby ograniczenie strat konsumentów oddających roszczenia czasem dosłownie za promil ich

²³ Zob. L. Gawor, *Antyglobalizm, alterglobalizm i filozofia zrównoważonego rozwoju jako globalizacyjne alternatywy*, „Problemy Ekorozwoju” 2006, t.1, s. 41-48.

wartości, a także uchroniło by to kasę przed odpływem jej kapitału na zewnątrz, co jest pokrzywdzeniem zarówno samej spółdzielni jak i jej wszystkich rozproszonych członków.

Bibliografia

- Adamus Rafał, *Czy syndyk SKOK może dochodzić od jej członków uzupełnienia straty bilansowej?*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2018, nr 13.
- Cioch Henryk, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2011.
- Cioch Henryk, *Zarys prawa spółdzielczego*, Warszawa 2007.
- Gawor Leszek, *Antyglobalizm, alterglobalizm i filozofia zrównoważonego rozwoju jako globalizacyjne alternatywy*, „Problemy Ekorozwoju” 2006, t. 1.
- Herbet Andrzej, Pawłowski Szymon, Zakrzewski Piotr, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo kredytowe. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Kwapisz-Krygel Krystyna, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Łabenda Krzysztof, *Arbitraż konsumencki na przykładzie unii kredytowych funkcjonujących w systemie prawa common law*, „Pieniądze i Więź” 2003, nr 4.
- Ofiarski Zbigniew, *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Palian Mateusz, *W oczekiwaniu na uchwałę Sądu Najwyższego w sprawie podwyższonej odpowiedzialności członków spółdzielczych kas oszczędnościowo – kredytowych w upadłości*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2019, nr 18.
- Pelc Paweł, *Nadzór nad spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi a nadzór nad innymi instytucjami finansowymi w Polsce*, „Pieniądze i Więź” 2013, nr 4.
- Rutkowska-Tomaszewska E., *Redukcja kosztów kredytu konsumenckiego a przedterminowa jego spłata w świetle art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim*. Studia Prawno-Ekonomiczne, C. 2016.
- Skoczek Jacek, *Źródła obowiązku dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej [w:] Prawo prywatne w służbie społeczeństwu, Księga poświęcona pamięci prof. Adama Jedlińskiego*, Warszawa 2019.
- Srokosz Witold, *Członek SKOK jako konsument usług bankowych*, E – biuletyn CBKE, 2008.
- Wachnicka Agnieszka, *Redukcja kosztów w razie przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego w świetle orzeczenia TSUE C-383/18*, „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Restrukturyzacyjny” 2019, nr 8.